

Ur *Fjärde internationalen* (Göteborg) 1/1973

**Ernest Mandel**

## **Den ekonomiska recessionens slut**

*De kapitalistiska hjulen börjar snurra igen, de "goda tider" som Sträng och andra kapitalistiska finansministrar i snart tre år talat om börjar äntligen visa sig. Alla större kapitalistiska länder väntar en ökad tillväxttakt under de närmaste åren, kort sagt den senaste internationella ekonomiska recessionen har nått sitt slut.*

*Är då allt frid och fröjd, är problemen med minskade profiter och stagnation ur världen? Knappast, Mandel visar i sin artikel att de goda åren från tiden före 1967 aldrig återkommer. Recessionen 69-72 var den allvarligaste som drabbat efterkrigstidens kapitalistiska ekonomi. Den kunde endast "lösas" genom en våldsamt inflation, en inflation som befrämjat de redan existerande finans- och valutapolitiska svårigheterna och fr.a bidragit till att öka arbetarklassens missnöje. Allt pekar på att den kommande "högkonjunkturen" blir kort, allt pekar på att 70-talet blir ett decennium med ökade ekonomiska svårigheter och hårdare klasstrider.*

Det förefaller som om den internationella kapitalistiska recessionen nått sitt slut. Samtliga imperialistiska länder – med undantag för Italien – väntar sig en ökad tillväxt under 1973. De tre länder som intar en nyckelställning i den internationella kapitalistiska ekonomin – USA, Västtyskland och Japan – har en klart stigande industriproduktion. Det kan därför vara dags att göra ett preliminärt bokslut över recessionen 1969-72, granska dess särdrag och försöka urskilja några allmänna tendenser i hela den kapitalistiska ekonomins utveckling.

### **Den allvarligaste recessionen under efterkrigstiden**

Recessionen 1969-72 har utan tvekan varit den allvarligaste som efterkrigstidens kapitalistiska ekonomi känt av. Omsättningen på New York-börsen minskade med 50% när nedgången började skönjas. I motsats till tidigare recessioner under perioden efter 1945, blev nästan alla imperialistländer – med undantag för Frankrike – indragna den här gången och likaså till skillnad mot tidigare recessioner skedde återhämtningen mycket långsamt – särskilt i USA och Storbritannien – och den åtföljdes av en ihållande och t.o.m. ökande inflation.

Recessionerna i USA, Västtyskland och Japan inträffade visserligen inte helt och hållet samtidigt. Det förflöt ungefär sex månader från det att bottenläget just nåtts i USA tills dess att nedgången tog sin början i Västtyskland. Den internationella kapitalismen var i stort behov av dessa sex månader. Utan dem skulle situationen ha varit långt allvarligare än den slutligen blev.

Recessionen blev inte lika allvarlig i Västtyskland som i USA. 1971-72 minskade antalet arbetstillfällen i Västtyskland endast med omkring hälften jämfört med situationen vid recessionen 1966-67. Men den långsamma återhämtningen i USA fick till följd att de flesta kapitalistländerna kom att erfara verkningarna av den västtyska recessionen innan verkningarna av den amerikanska ännu upphört. Detta medförde att de ekonomiska svårigheterna och arbetslösheten i Storbritannien, Nederländerna, Sverige, Belgien och Australien – för att nu bara nämna några få av de länder som berördes – kom att bli så ihållande. Det är först nu, då USA uppnår full produktion och återhämtningen är på väg i Västtyskland, som situationen börjar lätta.

De djupaste orsakerna till recessionen har beskrivits många gånger. De huvudsakliga drivkrafterna bakom efterkrigstidens expansion närmade sig slutet. Produktionskapaciteten ökade utöver den förmåga till konsumtion som skapats av den "verkliga efterfrågan" (dvs köpkraften skapad av förhållanden mellan klasskrafterna i det kapitalistiska samhället).

Ett överskottsfenomen har uppträtt inom en rad nyckelsektorer. Detta gäller kol-, stål-, varvs-, naturtextil- och syntettextilindustri, industrier för elektriska hushållsapparater och utan tvekan också bil- och elektronikindustrierna. Dessa branscher kännetecknas nu av allt kortare expansionsperioder, avbrutna av allt mer ihållande stagnations- och nedgångsfaser.

Den långa expansionsperioden efter andra världskriget har förstärkt arbetarklassens stridbarhet och organisatoriska styrka. Arbetarna är inte beredda att betala priset för en stigande inflation – det kapitalistiska systemets enda medel att undvika en mycket allvarlig kris. På detta beror konflikterna på arbetsplatserna, de allt oftare uppblussande strejkerna, de allt högre lönekraven som kompensation för de snabba prisstegringarna. Eftersom det inte lyckats arbetsköparna att definitivt stoppa arbetarnas militanta agerande har profitkvoten urgröpts av två skäl: på grund av en minskad förmåga att utnyttja hela kapaciteten och till följd av en stagnation i graden av exploatering av arbetarna.

En långvarig nedgång av profitkvoten i kombination med en ogynnsam konjunkturell utveckling resulterar vanligen i konkurser och i ögonfallande krascher. Så blev det också den här gången. Penn State – USA:s största järnvägsbolag, Rolls Royce – den engelska kapitalismens symbol, Montedison, den kemiska jätteindustrin i Italien – alla sögs de ned i avloppet. Ytterligare några kapitalistiska ”paradnummer” – som t.ex. Lockheed och Boeing, de ”stora” bland Italiens tillverkare av elektriska apparater samt flertalet västtyska metalltruster – låg endast hårsmåner från att krascha. Det var bara de stora bankerna som fortsatte att lugnt och säkert höja sina profiler.

### ***Handelskrig och export av inflation***

Liksom alltid under en internationell kapitalistisk recession, skärptes de inom-imperialistiska motsättningarna under perioden 1969-71. Framför allt de europeiska staterna och Japan gjorde allvarliga intrång på områden som USA-imperialismen behärskat sedan andra världskriget, såväl inom handel som industri. I och med Nixons tal den 15 augusti 1972 gick USA-imperialismen till motattack.

Blev attacken framgångsrik? På valutaområdet var USA:s konkurrenter ur stånd att ena sig och organisera ett gemensamt motdrag. Här lyckades USA-imperialismen därför kamma hem några poäng. Nixon-regeringen lät exportera inflationen. Den minskade i USA och ökade i resten av den imperialistiska världen.

Paradoxalt nog blev segern rent illusorisk på handelsområdet. Underskottet i USA:s handelsbalans är större än någonsin. USA:s import fortsätter att öka snabbare än dess export. Utsikterna är knappast gynnsamma för att USA på kort sikt skall lyckas utjämna underskottet i handelsbalansen.

Under dessa förhållanden kommer motståndet att öka från USA:s kompanjoner – konkurrenter mot att godta dessa ”devalverade dollar” som ersättning för underskottet i den amerikanska betalningsbalansen. Dollarns lämplighet som världsvaluta minskar mer och mer. ”Förtroendet” för den har allvarligt skakats.

USA-imperialismen kommer att fortsätta sitt offensiva handelskrig, vilket kommer att anta en uttalat protektionistisk karaktär på flera områden. Icke desto mindre fortsätter inflationen med oförminskad styrka och därmed också försöken att vinna vissa fördelar genom valutajusteringar (dvs genom devalveringar).

Denna växande oreda i det internationella valutasystemet hotar att göra slut på ökningen av krediterna och den internationella handeln. De imperialistiska makterna tvingas att reagera på denna tendens.

Friheten att manipulera de nationella valutorna kommer att begränsas alltmer.

De europeiska valutorna har redan tillåtits "flytta kollektivt". Tendensen utvecklas således mot ett nytt system, i vilket friheten att fatta nationella regeringsbeslut i valuta- och kreditpolitiska frågor kommer att utsättas för allt större inskränkningar. Detta kommer i sin tur att skärpa tendensen till att återvända till en industriell, samtidig cykel i alla länder.

### ***Recession, inflation, klasskamp***

Recessionen 1969-1972 var den första som åtföljdes av en snabbt stigande inflation i internationell skala. Mer än någonsin utgör inflationen det enda medel som står till buds för att krisen skall kunna stoppas vid en viss nivå. (Det är den stora skillnaden mellan de "klassiska kriserna" och dagens recessioner). Men en allt starkare dos inflation kommer att krävas. Republikanen Nixon – som är den "balanserade budgetens" teoretiske förkämpe – kunde få ett slut på recessionen endast genom att underbalansera budgeten i en omfattning som saknar motsvarighet i USA:s historia. I Storbritannien återhämtade sig industriproduktionen endast efter det att omsättningen av valutan ökat med 25% på ett år!

Hur kan under dessa förhållanden inflationen minska i USA? I grund och botten beror det på att den amerikanska arbetarklassen – under trycket från de fackliga byråkraternas förräderi då de "gick med på" Nixons lönestopp – inte reagerat mot att dess levnadsstandard sjunkit och att de fått vidkännas en omfattande arbetslöshet. I det kapitalistiska Europa har arbetarnas motstånd mot varje form av inkomstpolitik varit starkare, vilket hittills hindrat bourgeoisin från att påtvinga arbetarna räkningen för prishöjningarna.

Men detta förhållande kan knappast vara för evigt. I ett läge av snabbare expansion kommer tveklöst arbetslösheten slutligen att minska i USA. Då kommer arbetarna att kunna ta revansch för de "magra år" som Nixon påtvingat dem. Så snart som arbetslösheten drastiskt sjunker kan man förvänta sig att strejker bryter ut.

På sikt kommer Nixon alltså att ha lyckats exportera inflation och arbetslösheten bara för att importera ett uppsving i arbetarkampen. En klen tröst för USA-imperialismen!

I den övriga imperialistvärlden kommer inflationsnivån att förbli hög och med den missnöjet och den därmed förknippade arbetarmilitansen. Och detta kommer att läggas till de strukturellt betingade klasskonflikter som så klart demonstrerades i maj 1968: motståndet mot det ökade tempot, mot den skärpta utsugningen, den allt brutalare löpande band-produktionen, mot företagsledningens maktbefogenheter och mot missförhållandena i den kapitalistiska produktionen överhuvudtaget. Alla dessa fenomen har förstärkts sedan recessionens början. De kommer knappast att försvinna sedan den upphört.

Framtidsutsikterna för den internationella kapitalistiska ekonomin är således knappast optimistiska. Trots en del nya öppningar i länderna i öster, trots att jordbrukskrisen mildrats något till följd av bristen på kött i Västeuropa och de omfattande sändningarna av spannmål till Sovjetunionen och Kina och trots att perspektivet på en oljebrist kommer att stimulera till nya investeringar inom energisektorn, så kommer inte den konjunkturuppgång som nu inletts att vara länge. Läget före 1967 återkommer inte. Svårigheterna på valuta- och finansområdena och inom industriproduktionen kommer tillsammans med de växande sociala spänningarna att göra 70-talet som helhet till ett decennium av minskande ekonomisk tillväxt och till ett årtionde av upprepade och förstärkta häftiga utbrott av klasskampen.